

§ 30

Yttrande över betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66)

Ärendenr 2023/1520-1.3.1.5

Socialnämndens beslut

Socialnämnden beslutar att anta socialförvaltningens yttrande över betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) och avge nedanstående som Luleå kommuns svar till Socialdepartementet.

Sammanfattning av ärendet

Utredningen är mycket omfattande och innehåller sammanlagt över 110 förslag med syfte att öka kvaliteten för barn och unga i behov av placering i familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende (HVB), inklusive särskilda ungdomshem. Förslagen syftar till att barn och unga i samhällsvård ska garanteras trygghet, säkerhet och en i övrigt god vård. Förslagen på tillägg, förändringar och förtydliganden omfattar hela vårdkedjan och utgår från fyra perspektiv: barnrättsperspektivet, vårdkedjeperspektivet, verksamhetsperspektivet och helhetsperspektivet.

Barn och unga med egna erfarenheter av samhällsvård har varit delaktiga i utredningen och deras berättelser och erfarenheter har bland annat inneburit att tre utgångspunkter har varit viktiga i framtagandet av förslagen: goda och nära relationer, meningsfull vård och trygghet och sammanhang.

Förslagen om ändringar i SoL och LVU föreslås träda i kraft den 1 november 2025. Bestämmelserna som rör tillståndprocessen för familjehem föreslås träda i kraft den 1 september 2026. Lagen och förordningen om familjehemsregister och ändringarna i offentlighets- och sekretesslagen föreslås träda i kraft den 1 september 2026. Övriga bestämmelser föreslås träda i kraft olika datum under perioden 2025-2026. Det finns även förslag om övergångsbestämmelser som föreslås gälla som längst till 1 november 2029.

Luleå kommuns yttrande

Socialförvaltningen ställer sig positiv till samtliga förslag som berör socialtjänstens område. Betänkandet är mycket omfattande och de förslag som ges innebär stora förändringar i det vardagliga arbetet. Administrationen kommer att öka, antalet möten och kontakter med barn, unga och deras föräldrar kommer att bli fler och antalet möten och kontakter med tänkbara och pågående

familjehem lika så. Sammantaget kommer det, framför allt inledningsvis, men även på sikt, att kosta kommunerna både tid och pengar. De ökade kompetenskrav som föreslås för personal i berörda verksamheter bedöms också innebära stora utmaningar för Luleå kommun att tillgodose likväl som för andra kommuner.

Sett till barn och ungas behov och samhällsvinsterna i stort vill socialförvaltningen ändå betona att förslagen ses som väl underbyggda, väl avvägda och nödvändiga. Barn och unga i samhällsvård har samma rättigheter som andra barn och det är samhällets gemensamma ansvar att se till att de får sina rättigheter tillgodosedda och goda möjligheter till en positiv utveckling. Socialförvaltningen delar därför bedömningen att förändringar och förtydliganden behövs inom såväl socialtjänsten, regionen och skolan.

Utöver de förslag som utredaren ger hade socialförvaltningen gärna sett förslag gällande slutet av vårdkedjan för barn och unga som inte har möjlighet att flytta vare sig hem, till stödboende eller till egen lägenhet, alltså de barn och unga som bedöms ha ett långvarigt behov av någon form av anpassat eller särskilt boende.

Socialnämndens arbetsutskott har 2024-02-15 § 15 föreslagit socialnämnden besluta att anta socialförvaltningens yttrande över betänkandet För barn och unga i samhällsvård (SOU 2023:66) och avge ovanstående som Luleå kommuns svar till Socialdepartementet.

Sammanträdet

Socialförvaltningen föredrar ärendet.

Beslutsgång

Ordföranden ställer arbetsutskottets förslag under proposition och finner att socialnämnden bifaller förslaget.

Beskrivning av ärendet

Nedan följer de övergripande förslag som ges, med fokus på de delar som direkt berör socialnämnden och socialnämndens ansvar:

- Samhällsvård införs som ny benämning vård av barn och unga i familjehem, stödboende, hem för vård eller boende, vård i enskilt hem enligt 6 kap. 6 § fjärde stycket SoL, och vård i det egna hemmet med stöd av LVU.
- Statens insatser för samhällsvården ska stärkas och samordnas mer för att tillgodose barnens och de ungas rättigheter och behov. Den ökade samordningen ska främst avse kunskap om metoder, arbetssätt och

andra förutsättningar för god kvalitet i vården, aktiviteter för rekrytering, utredning och utbildning av familjehem, aktiviteter för kompetens och kompetensförsörjning inom området, och uppföljning och analys av behov, tillgång till lämpliga verksamheter, insatser och resultat av vården samt tillgängliggörande av uppgifterna. Socialstyrelsen föreslås få i uppgift att stödja samhällsvården för barn och unga samt samordna statens stöd inom området till kommuner, regioner och verksamheter.

- En ny nationell struktur för uppföljning av samhällets vård som gör det möjligt att lokalt och nationellt följa vårdens kvalitet inom centrala områden, att lokalt och nationellt få underlag till analys och bedömning av dagsläge och utveckling över tid samt att ta fram underlag till styrning, ledning och förbättringsarbete på både lokal och nationell nivå.
- Förtydliga socialnämndens skyldigheter när det gäller vårdens innehåll genom en bestämmelse i SoL om att socialnämndens ansvar för att barn och unga i samhällsvård får god vård innefattar att vården utförs med omtanke under gynnsamma uppväxtförhållanden, att ge barnet eller den unge råd, stöd och hjälp utöver det som ges genom placeringen, att också så långt möjligt tillgodose barnets eller den unges behov av stöd i kontakt och umgänge med föräldrar, syskon och andra närstående, att verka för att barnet eller den unge får utbildning och ansvara för att de ges det stöd till utbildning som de behöver, och att verka för att barnet eller den unge får den hälso- och sjukvård samt tandvård som de behöver.
- Ett förtydligande i LVU där det framgår att nämnden under vårdtiden har samma ansvar som vårdnadshavaren annars har för att den unges grundläggande rättigheter tillgodoses och att nämnden eller den som nämnden har uppdragit vården till ska ha uppsikt över den unge och bestämma om den unges personliga förhållanden i den utsträckning det behövs för att genomföra vården. Det innefattar att verka för att den unge får den utbildning, tandvård och hälso- och sjukvård som den unge behöver.
- Tydligare regler i SoL som innebär att barn och unga i samhällsvård ska få en särskilt utsedd barn- och ungdomshandläggare som ska ansvara för att barnet eller den unge ges möjlighet att vara delaktig i utformandet av vården och får information om sina rättigheter, samt för att noga följa vården.

- Nya bestämmelser i SoL om att socialnämnden ska besluta om var barn och unga under 21 år ska vistas under vårdtiden, både initialt och vid ändring av var vården ska utföras. Om beslutet om vistelse behöver ändras ska socialnämnden noga förbereda barnets eller den unges flyttning. Omedelbar förändring av barnets eller den unges vistelse ska endast ske om det finns särskilda skäl för det. Om nämndens beslut inte kan avvaktas får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde och bli möjligt att överklaga. Inför ett beslut om var barnet och den unga ska vistas ska socialnämnden bedöma om barnets eller den unges behov av vård kan tillgodoses där. Nämnden ska då särskilt beakta barnets eller den unges inställning till vården och var den ska utföras, relation till vårdnadshavare, förälder, syskon, familjehemmet eller annan omsorgsgivare, förankring i förskola eller skola och i den sociala miljön, särskilda behov, pågående behandling eller annan insats, och behov av kontinuitet i etnisk, religiös, kulturell och språklig bakgrund.
- Vård enligt LVU ska kunna påbörjas i hemmet. För unga som vårdas med stöd av 3 § LVU får socialnämnden besluta om särskilda villkor som förutsättning för att få vårdas i det egna hemmet. De särskilda villkoren får avse skyldighet att ta emot vissa andra insatser inom socialtjänsten, och att den unge ska lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov.
- Socialnämndens ansvar att noga följa vården enligt SoL behöver bli tydligare. Syftet med att följa vården ska vara att bedöma om barnets eller den unges behov av vård tillgodoses. Bestämmelserna ska kompletteras med att socialnämnden särskilt ska uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utbildning, utveckling, beteende och sociala relationer. Det ska också framgå av bestämmelsen att nämnden särskilt ska uppmärksamma eventuell utsatthet för våld när den noga följer vården. Barnet eller den unge ska erbjudas enskilda samtal i den omfattning som är lämplig med hänsyn till barnets eller den unges behov och önskemål men minst en gång var sjätte månad. Under det första året av varje placering ska socialnämnden erbjuda barnet eller den unge kontakt minst en gång per månad. Socialnämnden ska även följa vården genom samtal med vårdnadshavarna och den eller de som utför vården, och personliga besök i det hem eller boende där barnet eller den unge vistas. Vid behov ska information från skolan, tandvården och hälso- och sjukvården inhämtas.

- En ny bestämmelse i SoL om att socialnämnden, när vård av ett barn utanför det egna hemmet inleds för första gången, ska verka för att vårdnadshavarna i minst två år får stöd utifrån de skäl som föranledde vården. Av samma bestämmelse ska framgå att socialnämnden ansvarar för att ge vårdnadshavare och föräldrar råd, stöd och annan hjälp som de behöver när ett barn vårdas utanför det egna hemmet, främst för att främja kontakten och umgänget med barnet.
- Överväganden av vården enligt SoL och LVU behöver få ett tydligare innehåll. Socialnämnden föreslås minst en gång var sjätte månad överväga om behovet av vård har förändrats, och om barnets eller den unges behov av vård och stöd tillgodoses. Vid övervägandet ska nämnden beakta barnets eller den unges inställning till vården. Vid det första övervägandet efter att vård har inletts ska nämnden följa upp om en hälsoundersökning har erbjudits och en kunskapsbedömning som utredningen föreslår har gjorts.
- En enhetlig definition av familjehem som också omfattar jourhem och andra typer av familjehem. Den enhetliga definitionen kompletteras med familjehemskategorier som anger skillnaderna mellan nätverks-hem, allmänt familjehem, jourhem och förstärkt familjehem. Kategorierna föreslås bli definierade i SoF. Vidare föreslås i SoL att högst tre barn eller unga får vara placerade i samma familjehem om det inte finns särskilda skäl. I jourhem föreslås vård av barn och unga få pågå i högst sex månader efter att vården inletts om det inte finns särskilda skäl för annat. Genom en ändring i SoF införs en skyldighet att lämna registerutdrag för familjehem som tar emot unga mellan 18 och 21 år. I dag gäller den skyldigheten när ett familjehem tar emot barn.
- Krav på tillstånd införs i SoL för familjehem. Tillstånd ska ges i en eller flera familjehemskategorier och endast beviljas om hemmet har förutsättningar för att medverka till socialnämndens ansvar för att ge god vård till barn och unga i samhällsvård. Ett enskilt hem som saknar tillstånd får dock vid särskilda skäl ta emot barn eller unga i sammanlagt sex månader efter att vården har inletts. Vårdplan och genomförandeplan ska då upprättas. Tillstånd att vara familjehem ska enligt utredningens förslag ges av socialnämnden i den kommun som avser att placera någon under 21 år i hemmet. I annat fall ges tillstånd av socialnämnden i samma kommun som ansvarar för att tillgodose behov av stöd och hjälp till den som avser att bli familjehem. Socialnämnden i den kommun som beslutat om tillstånd föreslås även besluta om familjehemmet ska beviljas tillstånd för ytterligare familjehemskategorier. Beslut om tillstånd ska inte få delegeras till tjänsteperson. Beslut att

inleda eller inte inleda utredning om tillstånd för att vara familjehem ska fattas skyndsamt efter att anmälan om intresse om att bli familjehem har kommit in till socialnämnden. Utredningen ska vara slutförd inom sex månader. Nämnden ska alltid inleda utredning om någon har anmält intresse för att få tillstånd till att bli nätverkshem. För att få tillstånd krävs att den som ansöker om det har genomgått en av socialnämnden anvisad familjehemsutbildning. Beslut om tillstånd som familjehem får överklagas enligt ett tillägg som utredningen föreslår i SoL.

- Socialnämnden ska bara få använda handläggare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan relevant examen på minst grundnivå i högskolan för utförande av sådana uppgifter inom socialtjänsten rörande barn och unga som innefattar utredning av ansökningar om att bli familjehem. Familjehem ska vara skyldiga att underrätta socialnämnden om deras förutsättningar ändras. Om socialnämnden får kännedom om något som skulle kunna föranleda återkallelse av ett tillstånd att vara familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende ska nämnden genast anmäla det till IVO. IVO ska kunna återkalla tillståndet. Beslut om återkallelse av tillstånd ska få överklagas. Ett tillstånd ska upphöra att gälla efter tre år om ingen placering i hemmet eller tre år efter det att den senaste placeringen i hemmet har upphört. Ett tillstånd i kategorin nätverkshem ska upphöra att gälla direkt när det inte längre finns någon placering i hemmet. Socialstyrelsen får i uppdrag av regeringen att se över författningar och vägledande material som gäller utredningens förslag gällande familjehem. I uppdraget ska bland annat ingå att ta fram stödmaterial om hur en utredning av att ge tillstånd till familjehem ska genomföras, reglera hur en sådan utredning ska dokumenteras och att tillhandahålla utbildning till kommunerna i att hålla grundutbildning för familjehem. Tillståndsgivningen möjliggör mer systematiskt arbete med tillsyn av familjehemsvården än hittills.
- Socialnämnden ska undersöka om barnet eller den unge kan vårdas hos någon i sitt nätverk och nämnden ska alltid inleda utredning om någon har anmält intresse för att få tillstånd till att bli nätverkshem. Bestämmelsen om att nämnden ska överväga nätverkshem förstärks till att nämnden ska placera barn eller unga i nätverkshem om det kan antas att barnets eller den unges behov av samhällsvård kan tillgodoses där.

- Socialnämnden ska ge familjehem för barn och unga under 21 år utbildning, handledning, stöd och annan hjälp som är anpassat till deras uppdrag. För att förebygga sammanbrott ska sådana insatser ges särskilt intensivt under det första året av varje placering. Stöd ska dessutom finnas tillgängligt dagtid under vardagar samt under kvällar och helger. Utbildning, handledning, stöd och annan hjälp ska ges i särskild omfattning till förstärkta familjehem och jourhem. Dessa insatser ska också vid behov ges till enskilda hem som tar emot barn i sammanlagt högst sex månader om det finns särskilda skäl. De som ger stödet ska ha rätt kompetens för uppgiften. En bestämmelse om kompetenskrav för dem som erbjuder familjehem stöd, utbildning och handledning föreslås i SoL.
- Utredningen betonar socialnämndens ansvar för tillgången till lämpliga familjehem. För att markera det ansvaret och den direkta relationen mellan familjehemmet och socialnämnden som uppdragsgivare föreslår utredningen en bestämmelse i SoL om att socialnämnden ska betala ut all ersättning för samhällsvård av barn och unga i familjehem eller enskilda hem som tagit emot barn eller unga enligt 6 kap. 6 § fjärde stycket direkt till det familjehem eller det som vårdar dem. När det gäller ersättningens omfattning föreslår utredningen att jourhem ska omfattas av möjlighet till föräldraledighet och socialförsäkringsförmåner på samma sätt som övriga familjehem.
- Ett register över familjehem för barn och unga för att socialnämnderna ska få bättre förutsättningar att finna lämpliga familjehem för barn och unga i samhällsvård. I dag saknas möjligheter att överblicka vilka familjehem som finns tillgängliga. Med de tillståndskrav som utredningen också föreslår kommer en sådan överblick att ge mer relevant och pålitlig information än vad som är tillgänglig i dag, bland annat om familjehemskategorier och familjehemmens förutsättningar för att ta emot en viss person. Den information som socialnämnderna behöver för att finna lämpliga familjehem kan, enligt utredningens bedömning, också vara viktig för bland annat tillsyn över socialtjänsten, kunskapsutveckling och epidemiologiska studier, framställning av statistik, uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring samt forskning inom socialtjänsten. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att ett register över familjehem för barn och unga under 21 år med undantag för nätverkshem ska inrättas.

- Utredningen förslår att IVO ska förvalta det nya registret över familjehem för barn och unga. IVO ska även vara personuppgiftsansvarig för behandlingen av personuppgifter i registret enligt den nya lagen om registret.
- Personuppgifter föreslås få samlas in och i övrigt behandlas i registret för det övergripande ändamålet att tillhandahålla uppgifter som stöd till en socialnämnd för att finna lämpliga familjehem för barn och unga under 21 år som efter beslut om vård eller omedelbart omhändertagande ska vårdas eller vistas utanför hemmet med stöd av SoL eller LVU. Personuppgifter i registret ska också få behandlas för ändamålen 1. tillsyn över socialtjänsten, 2. kunskapsutveckling och epidemiologiska studier, 3. framställning av statistik, 4. uppföljning, utvärdering och kvalitetssäkring, 5. forskning inom socialtjänsten, 6. utlämnande till den som ska använda uppgifterna för ändamål som anges i 1–5 eller i 6 §, och 7. fullgörande av någon annan uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning än den som anges i 6 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) enligt 7 §. Behandling av personuppgifter som är tillåten enligt den föreslagna lagen ska få utföras även om den enskilde motsätter sig den.
- Socialnämnden och Socialstyrelsen ska få ha direktåtkomst till registret. Den som arbetar i en verksamhet i socialnämnden eller Socialstyrelsen får endast ta del av uppgifter i registret om denne behöver dessa för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter för de ändamål som anges i den nya lagen om registret. Det gäller också för den som arbetar i en verksamhet i socialtjänsten. Socialnämnden respektive Socialstyrelsen ansvarar för att tillgången till personuppgifter begränsas till vad varje användare behöver för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter för ändamål som anges. Direktåtkomst får inte medges innan IVO har försäkrat sig om att behörighets- och säkerhetsfrågorna är lösta på ett sätt som är tillfredsställande ur integritetssynpunkt.
- En ny bestämmelse om absolut sekretess ska gälla i IVO:s verksamhet som avser förande av eller uttag ur det nationella familjehemsregistret enligt den föreslagna nya lagen om register. Uppgifter i registret ska dock få lämnas ut i den utsträckning som framgår av lagen genom en ny sekretessbrytande bestämmelse. Det ska vara möjligt att bryta sekretessen vid misstanke om vissa allvarigare brott enligt vissa bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen. Den tystnadsplikt som följer av sekretessbestämmelsen ska inskränka den grundlagsfästa rätten att meddela och offentliggöra uppgifter.

- Barn och ungdomar ska bara placeras på HVB om de inte kan få vård någon annanstans. Barn under 18 år också ska få fostran, precis som i familjehem och andra familjer.
- Kompetensen hos de som arbetar på HVB behöver bli bättre och detta ska tillgodoses genom krav på mer utbildning, kunskap om barns och ungas behov och personlig lämplighet för arbetet.
- SiS ska ha en central funktion som barn och ungdomar kan lämna klagomål till. Bara en person av samma kön får genomföra eller se på när en kroppsvisitation görs om inte barnet eller ungdomen vill något annat. Barnet eller ungdomen ska kunna önska att en särskild person ur personalen ska genomföra visitationen och SiS ska så långt det är möjligt följa barnet eller ungdomens önskan. SiS ska ta fram riktlinjer för att förebygga sexuella övergrepp och stötta barn och ungdomar som blir brottsoffer i SiS.
- Barn och ungdomar ska ha laglig rätt till hälso- och sjukvård där de är placerade. SiS ska kunna be regionen om både en hälsoundersökning och om en SiP, samordnad individuell plan.
- Skolan ska göra en bedömning av om ett barn eller ungdom behöver extra stöd med skolarbetet när ett barn eller ungdom placeras.
- Om en ungdom vill det ska socialnämnden bedöma om placeringen ska fortsätta även efter att ungdomen har fyllt 18.
- Ungdomar som har varit placerade ska ha rätt att få känslomässigt stöd och stöd med frågor som rör boende, utbildning, arbete, ekonomi, tandvård och hälso- och sjukvård tills de blir 25 år av socialtjänsten.
- Barn och föräldrar ska få stöd när barnet flyttar hem till sina föräldrar.

Dialog:

Dialog har skett med socialchef, verksamhetschef för Myndighet socialtjänst samt enhetschefer och specialistsocionomer inom barnområdet. Dialog har även skett med arbetsmarknads- och utbildningsförvaltningen genom två enhetschefer från grundskolan. Arbetsmarknads- och utbildningsförvaltningen ställer sig positiva till de förslag som berör skolan.

Beslutsunderlag

- Sammanfattning av betänkandet, SOC Hid: 2023.4107
- Socialförvaltningens förslag gällande yttrande över betänkandet För barn och unga i samhälls-vård (SOU 2023:66), SOC Hid: 2024.515
- Socialnämndens arbetsutskotts beslut 2024-02-15 § 15, SOC Hid: 2024.640
- Presentation - Yttrande över betänkandet För barn och unga i samhällsvård, SOC Hid: 2024.776

Beslutet skickas till

Socialdepartementet